

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 2 • NR 15 • 1967 • SIDE 222–230

Nye kommunevåpen i Norden

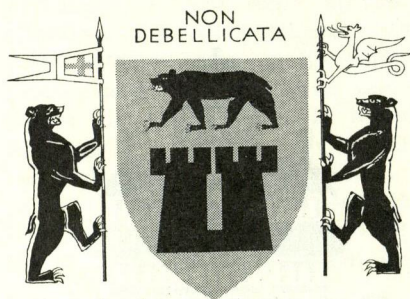

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heralдинen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Nye kommunevåpen i Norden

Norge

SARPSBORG BY i Østfold fylke. «På gull bunn en gående svart bjørn over en svart borg». I forslaget til dette byvåpen heter det videre: «Våpenskjoldet kan, der det passer, bli flankert av to skjoldholdere: en opprett svart bjørn som holder et banner med gult kors på hvit duk og en opprett svart bjørn som holder et banner dannet som en hvit, plastisk lindorm». I denne «festutgave» av våpenet inngår også byen Sarpsborgs valgspåk: »Non debellicata» (Ikke overvundet). Ordene forekommer i et brev fra 1280-årene fra Jarlen av Sarpsborg, baronen Alv Erlingssøn, til den skotske konges seneschal (hushovmester): »Norvegia non est adhuc ita *debellicata* ut vestrise permittat urgeri calcaribus». Norge er ikke så svekket av krig at hun lar seg tvinge av Eders spore. (Absalon Pederssøns oversettelse). Utsagnet gjaldt Norges rike, men passer også på byen Sarpsborg.

De to motiver, borgen og bjørnen, er hentet fra Sarpsborgs gamle bysegl fra 1556 som antagelig er en gjentakelse av det man mener byen har fått i 1276 av Alv Erlingssøns far, lendermannen Erling Alvssøn, som hadde

Borgarsyssel i len og residerte i Sarpsborg på den tid.

Vedtatt av Sarpsborg kommunestyre 16. desember 1965, fastsatt ved kongelig resolusjon 11. mars 1966. Brukes også som flagg. Tegnet av førstearkivar Hallvard Trætteberg.

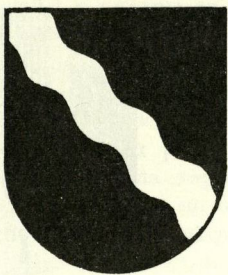
Buskerud fylke. «På sølv bunn en opprett blå bjørn». Om motivet uttaler komiteen som avgav innstilling til fylkestinget, at det er i samsvar med et forslag fra 1930 og finnes passende, sett på bakgrunn av fylkets dalfører og skogstrekninger, hvor det forøvrig

Buskerud fylke.

fremdeles forekommer bjørn. Hva tinkturvalget angår, kan det ha en bakgrunn i at fylket i flere hundre år har hatt et sølvverk (Kongsberg) og et blåfarveverk (Modum). Vedtatt av Buskerud fylkesting 9. november 1965, fastsatt ved kongelig resolusjon 1. april 1966. Brukes også som flagg. Tegnet av førstearkivar Hallvard Trætteberg.

Hedrum kommune i Vestfold fylke. «I grønt felt en bølgesnitts skråbjelke i sølv». Motivet har sin bakgrunn i kommunens topografi: Hedrum er en jord- og skogbrukskommune som i hele sin lengde gjennomskjæres av

Hedrum kommune.

Numedalslågen. Herav grønt for jord og skog, sølv for elven som slynger seg gjennom bygden. Vedtatt av Hedrum kommunestyre 30. september 1966, fastsatt ved kongelig resolusjon 18. november 1966. Brukes også som flagg. Tegnet av D. Krohn-Holm jr.

Paulus Holm.

Finland

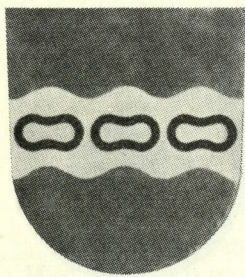
Denna gång har jag av praktiska skäl frångått min tidigare vana att presentera de nya finländska kommunvapen i kronologisk ordning. Som källa har jag, som tidigare nämnts, använt professor Kauko Pirinens med korta mellanrum i tidskriften »Maalaiskunta» (= Landskommunen) återkommande anmälningar av de senaste kommunvapnen. Dessa anmälningar hade dock upphört för någon tid och först nyligen har han på en gång anmält de

under tiden 1.7. 1963 — 30.6. 1966 fastställda vapnen, sammanlagt 50 stycken.

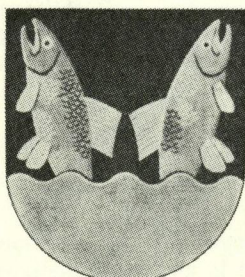
Denna hans anmälan, liksom de tidigare, har åtföljts av bilder av vapnen. Då dessa nu till största delen är återgivna på fem bildsidor, har jag med vänligt tillstånd av chefredaktören för »Maalaiskunta» Aarne Eskola använt dessa bilder för denna artikel.

Bilderna är ordnade alfabetiskt enligt kommunernas finska namn och därför återges dessa vapen icke i den ordning de fastställts, utan i den ordning de är upptagna på bildsidorna.

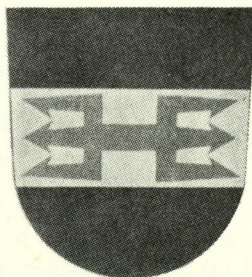
Aitolahti, landskommun i Tavastehus län: I rött fält en medelst vågskuror bildad bjälke av guld belagd med tre ovala i sidorna intryckta svarta ringar. Komponerat av Gustaf von Numers och fastställt 9.6. 1965. Detta är ett i flere avseenden säreget vapen. Beslut om kommunens inkorporering med Tammerfors stad hade redan fattats, men då kommunen ville ha kvar ett minne från den tid den var en självständig administrativ enhet, skaffade sig kommunen ett vapen, ehuru detta kunde användas endast några månader. Vapenbildens ovala i sidorna intryckta ringar torde vara enastående, men så hänsyftar de även på något så speciellt som jordens äldsta kända fossil, kolpungarna i Aitolahtis

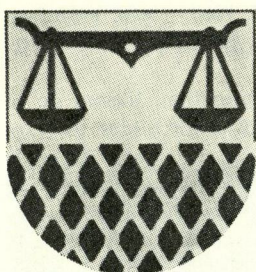
Aitolahti

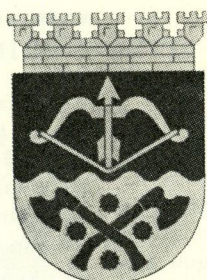
Evijärvi

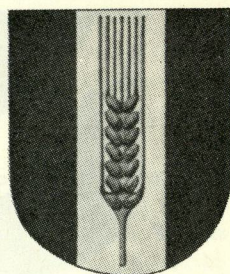
Hitis/Hiittinen

Ii/Ijo

Iisalmi/Idensalmi

Isojoki/Storå

strandklippor. (Hoppas jag har namnet på fossilet rätt, har ej varit i tillfalle att kontrollere det.) Man kan ej annat än beundra konstnären, som lyckats oppfylla Aitolahitibornas ønskan att få denna sällsynthet i en vapensköld.

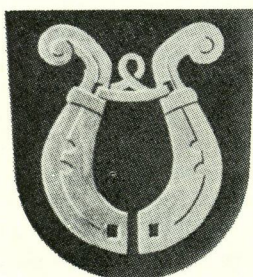
Evijärvi, landskommun i Vasa län: I blått fält två frånvända, rödbevärade fiskar av silver oppstigande från en medelst en vågskura bildad stam av silver. Komponerat av Olof Eriksson och fastställt 19.9 1963. Stammen återger senare delen av kommunens navn, *järvi* betyder »sjö», medan fiskarnas röda fenor kan tänkas syfta på namnets första del, *evi*, egentligen *evä*, som betyder »fena».

Hitis (finsk form *Hiittinen*), landskommun i Åbo och Björneborgs län: I rött fält en bjälke av guld belagd med två frånvända treuddiga blå ljuster med gemensamt skaft. Kompo-

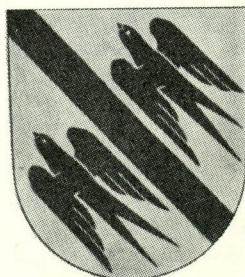
nerat av Gustaf von Numers och fastställt 8.10. 1964. Trakten har tidligere gått under navnet *Kyrkosund*, vars senere del återges av bjälken. Då *Hitis* är en skärgårdskommun, är ett fiske- redskap, ljustret, en lämplig vapen- bild.

Ii (svensk form *Ijo*), landskommun i Uleåborgs län: Skölden delad i guld, vari en blå balansvåg, och blått, vari ett genomgående nät av guld. Kompo- nerat av Kaj Kajander og fastställt 9.2. 1966. Vapnet återgår till det va- pen, som fördes av innehavarna av Ijo friherreskap, vilka hörde till ätten Natt og Dag. Till åtskillnad har i det övre fältet insatts balansvågen, som påminner om Ijo forna handelsplats, medan det nedre fältets gallerverk ersatts med ett nät till minne av det fordom rika laxfisket i Ijo älv.

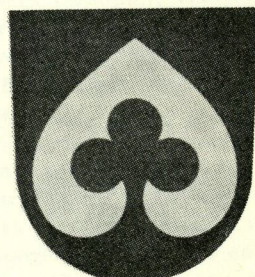
Iisalmi (svenska *Idensalmi*), stad i Kuopio län: Skölden medelst en våg-

Jeppo/Jepua

Jämijärvi

Kangaslampi

skura delad i svart, vari en uppåtriktad spänd båge av guld, och guld, vari två korsade bilor åtföljda av fyra rosor ställda 1-2-1, allt svart. Komponerat av Ahti Hammar och fastställt 24.9 1964. Vapnet bygger på det år 1894 för staden fastställda vapnet, vilket förbättrats sålunda, att en blå bjälke, som skilt åt fälten, avlägsnats. Då Savolax' båge dessutom i det nya vapnet återges helt i guld, innehåller vapnet endast två tinkturer, alla renläriga heraldiker till glädje.

Isojoki (svenska *Storå*), landskommun i Vasa län: I svart fält en stolpe av silver belagd med ett rött ax. Komponerat av Pentti Vakkamaa och fastställt 11.1. 1966. Kommunens svenska namn är en direkt översättning av det finska. Än återges av silverstolpen, som också kan beteckna bokstaven *I*, begynnelsebokstaven i kommunens finska namn. Axet hänsyftar naturligtvis på jordbruk, kommunens huvudnäring.

Jeppo (finska *Jepua*), landskommun i Vasa län: I rött fält en loka av guld. Komponerat av Gustaf von Numers och fastställt 28.12. 1965. Kommunen har låtit hästskötseln representera jordbruket och placerat en loka i sitt vapen. En i Finland ny och mycket lyckad vapenbild.

Jämijärvi, landskommun i Åbo och Björneborgs län: I fält av guld en balk åtföljd av två balkvis ställda flygande svalor, allt blått. Komponerat av Gustaf von Numers och fastställt 26.4. 1965. Jämijärvi är ett centrum för flygsport i Finland, i synnerhet segelflygning, varav valet av vapenbilder. Dessas ställning visar en strävan framåt och uppåt.

Kangaslampi, landskommun i St Michels län: I svart fält ett sjöblad av guld. Komponerat av Kaj Kajander

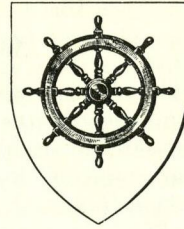
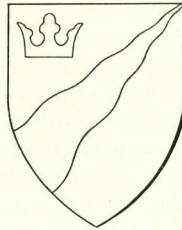
och fastställt 4.11. 1965. Senare hälften av kommunens namn, *lampi*, betyder »tjärn» eller »träsk», så sjöbladet är ett lämpligt märke för kommunen.

B.T.

Danmark

Siden oversigten i Heraldisk Tidskrift nr. 13, 1966, p. 112, har i alle fald yderligere fire danske kommuner begyndt at føre våben, alle fire indregistreret i Indenrigsministeriet.

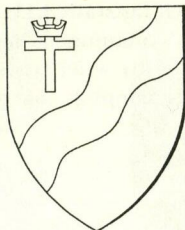
Vamdrup Kommune, Ribe Amt. I grønt felt en af bølgeskurer dannet stråle med spidsen i øverste sinister hjørne samt øverst dekster en åben krone, alt guld. — Krone og stråle står for Kongeåen, den gamle grænse mellem Nørre- og Sønderjylland, som har sit udspring i kommunen.

Vamdrup og Thurø.

Thurø Kommune, Svendborg Amt. I guld felt et sort skibsrat. — Et smukt og velegnet mærke for en gammel skipperø, kendt for sine langfarende sejlskibe, rederier og skibsværfter.

Skelby-Gedesby Kommune, Maribo Amt. I sølv felt fem af bølgeskurer dannede røde bjælker, og lagt derpå en ovenfra kommende grøn spids med en stående sølv svane. — Kommunen ligger på Falsters sydspids, som anskueliggøres af det grønne felt omgivet af bølger. Svanen er taget fra Falster Søndre Herreds segl, fra 1584.

Skelby-Gedesby og Åby.

Åby Kommune, Århus Amt. I blått felt en af bølgeskurer dannet sinister skråbjælke, sølv, og øverst dekster et latinsk kors, også sølv, om hvis top er placeret en åben guld krone. — Kors med krone står for »Åbykrucifikset« fra o. 1100, Danmarks ældste bevarede stykke kirkeinventar, tidligere i Åby Kirke, nu på Nationalmuseet. »Strømmen« representerer Århus Å.

S. T. A.

Sverige

Följande tre vapen för de svenska landskommunerna Bjuråker, Harmånger och Hofors, alla i Gävleborgs län, har utarbetats och ritats av stadsarkitekten *Hans Schlyter*, Sundsvall.

Bjuråkers kommun i Hälsingland. »I blått fält ett av snedställda strängar bildat galler av guld med fyruddiga stjärnor av guld i rutorna.» Fastställt av Kungl. Maj:t den 16 december 1966.

Bjuråkers kommun.

Bjuråkers kommun omfattar de båda socknarna Bjuråker och Norrbo. Någon lokal emblematiske tradition finns inte. Båda socknarna har haft sockensigill men dessa har varit av den i Hälsingland vanliga typ som såsom märke endast har sockennamnets begynnelsebokstav. Det har därför gällt att helt nykonstruera ett vapen. Vapnet borde enligt kommunens önskan inte ansåla mera på Bjuråker än på Norrbo. Vapenlösningar med hänsyftning exempelvis på den språkliga innebörden av kommunens namn (bjur = bäver) kom sålunda inte i fråga. I stället kom intresset att rikta sig på *landskapets* emblematiske i äldre tid i syfte att finna någon lämplig heraldisk bild eller sigillbild varav någon beståndsdel skulle kunna annekteras som ett vapen för kommunen.

Hälsinglands vapendjur, bocken, befunns redan gå igen i vissa kommunvapen och lämnades därför ifred. I stället påträffades ett användbart motiv i ett på 1300-talet graverat sigill för den särskilda provinsen som norra Hälsingland utgjorde på medeltiden och som hette Sunded eller Sundhede.

Sigillet, vars stamp är bevarad, utgöres av en konventionellt arrangerad, illa stavad latinsk omskrift, +S' CUMUNITATIS IN SUNDEDDEHE, och inom denna en cirkulär yta över vilken löper två horisontella, tämligen smala band, det övre med texten SUND och det undre med texten DEDHE. De delar av ytan som inte upptas av banden är graverade med ett finmaskigt rutnät; i varje ruta sitter en liten figur som ser ut som ett mellanting mellan en fyruddig stjärna och en fyrbladig blomma.

Rutnätet med dess små figurer torde av sigillgravören inte ha varit menat att utgöra någonting annat än ett

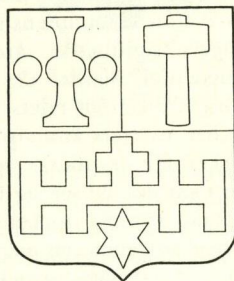
ytornament i gotikens anda. Bilden i sin helhet kan sägas se ut som ett vapen med två bjälkar. Huruvida den verkligen varit menad att utgöra heraldik i egentlig bemärkelse torde emellertid vara tvivelaktigt.

Även om alltså rutnätet från början sannolikt inte varit annat än ett ornament, jämförbart med heraldikens damskering, förefaller som om man med tiden kommit att uppfatta det som ett emblem. *Olof Broman* beskriver sigillet i sitt stora arbete om Hälsingland, *Glysisvallur* (1726). Han anger att det inte innehåller något vapen: »allenast på utsträkt Nät, med korss i hwarje masko ...» I *Svensk Uppslagsboks* artikel om Hälsingland anges att i början av 1300-talet norra Hälsingland (Sunded) hade »eget sigill: rutat fält, varöver namnet.»

Eftersom *Bjuråker* ligger inom det gamla Sundeds territorium och de andra kommunerna inom det territoriet redan hade vapen togs alltså rutnätet, med ett för heraldiska funktioner lämpligt reducerat antal maskor, som vapen för *Bjuråker*. De valda tinkturerna, blått och guld, motsvarar dem med vilka *Bjuråkers B* en gång i tiden återgivits på den gamla militärfana varom närmare berättas i notisen om *Harmångers* vapen. Beskrivningen har utarbetats av statsheraldikern vid fastställelseprövningen.

Sundedes sigillbild med sina båda bjälkliknande textprydda band har viss likhet med *Medelpads* vapen, »tree strömer tillhope», särskilt i sådana framställningar i vissa gamla sigill som visar strömmarna med svaga eller rent av obefintliga böljelinjer. Likheten är särskilt intressant i fråga om det speciella medelpadssigill vari man graverat strömmarna helt raka och inte bara inskränkt deras antal till två utan även demonstrativt mar-

kerat deras antal med texten »2 ÄLFVER.» Ett eventuellt släktskapsförhållande mellan sunded-sigillet och *Medelpads* vapen — som ju tillskapas under 1500-talet — får kanske begrundas i andra sammanhang senare.

Harmångers kommun.

Harmångers kommun i Hälsingland. »Delad och överkliven sköld; 1) i blått fält, mellan tvenne rundlar, en versal av bokstaven I med utsvängda ändar och en rund förtjockning mitt på stapeln, allt av guld; 2) i fält av guld en stolpvis ställd blå hammare samt 3) i svart fält, ovan en sexuddig stjärna, trenne versaler av bokstaven H, den mellersta, med ett från dess tvärstreck uppskjutande kors, bredare än de andra, bokstäverna stående så tätt intill varandra att angränsande staplar sammansmälta, allt av guld.» Antaget av kommunalfullmäktige och i november 1966 insänt till Kungl. Maj:t för fastställelse. Fastställelseprövning pågår. Den anförda beskrivningens ordalydelse är författarens; en definitiv, officiell beskrivning formuleras först vid fastställelseprövningens avslutande.

Harmångers kommun omfattar *Harmångers*, *Ilso* och *Jättendals* socknar. Samtliga socknar har haft intressanta sockensigill; av dem är *Harmångers* och *Jättendals* av monogramtyp. *Jättendals* monogram, ett *I* (för »IETEN-

DAL»), jämte vissa bitecken, har i medvetet heraldisk utformning, i gult på en mörkblå sköld, ingått i dekorationen på en målad militärfana, tillverkad 1675; mera härom nedan. Vapnet innehåller samtliga tre socknars sigillmärken; förhållandet motsvarar ett önskemål från kommunens sida.

Harmångers sigillmärke återges i sköldens nederdel. Sigillet får förmodas härröra från 1600-talets senare hälft. Det har nyttjats ännu på 1800-talet. Märket får uppfattas som ett monogram men det skiljer sig från de i Hälsingland vanliga sockensigillen av monogramtyp genom en mera komplicerad och så att säga utpekulerad utformning och vissa emblematiska tillbehör som kan tyckas ge bilden en näranog liturgisk uppbyggnad. Märket har viss likhet med den typ av IHS-monogram vari från den mellersta bokstaven (vare sig vi fattar den som ett latinskt *H* eller som ett grekiskt *eta*) uppskjuter ett kors. Om den som utfunderat märket känt till denna typ av IHS-monogram — kanske har det varit socknens kyrkoherde — torde han ha menat att monogrammet i harmångerssigillet inte bara består av de två *H* som tydligt framträder till höger och till vänster utan också av ett centralt *H*. Hur som helst har författaren tolkat märket såsom bestående av »trenne versaler av bokstaven *H*.» För begrundandet av frågan om hur många *H* märket egentligen innehåller kan ha sitt intresse att veta att kyrkoherde i Harmånger 1647-1683 var en man vid namn Hoffman och att hans efterträdare, till dennes död 1685, också hette Hoffman. Också landskapsnamnet börjar på *H*.

Olof Broman går i sin stora hälsinglandsskildring *Glysisvallur* (1726) in på frågan om harmångermärkets eventuella kyrkliga symbolik. Han får

det visserligen bara till »tvenne *H*, med et kors mit emellan ofwanpå, och en Stierna under;» men han fortsätter: »hwilket antingen betecknar initial Bokstafwen af Sockn Namnet; som troligast är, emedan sådant algement brukel:t war. Eller är sådant upkommit af Munkarna, som plögade med tylika Figur wilja beteckna Frälsarens Christi Namn; hwilket öfwer alt än här brukades i landet för 20 år sedan - - .» Det får väl anses troligt att Broman, som ju var präst, med »tylika Figur» menar just IHS-monogrammet, dessa de grekiska konsonanterna i namnet Jesus.

Ett sigill för *Ilsbo* socken, sannolikt härrörande från samma tidsskede som harmångersigillet, har såsom märke ett föremål liknande en hammare eller slägga. Broman beskriver det som »en hammar; af hwad orsak, är mig owist - - .» Det går inte att av sigillet utläsa huruvida gravören menat att hammaren skulle ha någon viss ställning; i vapnet har hammaren ställts stolpvis, med skaftet nedåt.

Bilden i *Jättendals* sigill utgöres av en cirkulär yta vari står ett högt och smalt *I*, utformat med en obetydlig ansvällning på mitten och med obetydligt utsvängda ändar. På ömse sidor om bokstaven och i höjd med bildens mitt förekommer intill ytans ytterkontur en liten ring eller rundel. De båda ringarna eller rundlarna förefaller inte ha annan uppgift än som en ansats till ornering (om inte möjligen som en antydning om ett korstecken?). Jättendals sigillbild är märklig därigenom att den utgör ett av de så sällsynta exemplen på sockenmärken som redan i äldre tid har medvetet heraldiserats och framställts i bestämda tinkturer. Hur och när skall strax berättas.

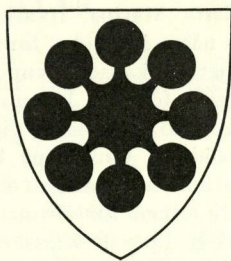
I Tøjhusmuseet i Köpenhamn hän-

ger en fana (museets nummer Fb 53) för Hälsinge tremänningar som man vet vara tillverkad år 1675. Den har tagits som krigsbyte i slaget i Lund 1676. Fanduken är bemålad med en vapensköld med Hälsinglands vapen samt med fem smärre sköldar visande i vissa tinkturer vissa enkla märken av olika slag. En av sköldarna visar i blått fält och med guldgula schatteringar som understryker dess volymer det emblemet som syns i den här återgivna vapenteckningens övre dextra fält. Författaren kom av en händelse att lägga märke till fanan vid ett besök på Tøjhusmuseet 1964 och hade då tillfälle att omedelbart kunna bestämma den ifrågavarande lilla skölden såsom representerande just Jättendal och dess sigillbild.

Emblemet på fanan har som sagt en påtaglig volymverkan. Men huruvida vapenmålaren möjligen avsett att omvandla sigillbildens abstrakta tecken till några icke-abstrakta, eventuellt symboliska föremål har hittills varit omöjligt att avgöra. Hur som helst har han ersatt sigilllets fromma bokstavsmärke med en bild av svällande martialisk kraft i barockens anda.

För jättendalsfältet har självfallet nyttjats fansköldens tinkturer. IIsbofältet har dessa »omvända.» För har mångerfältet har av så att säga estetisk nödvändighet valts svart och guld. Svart och guld är också landskapsvapnets tinkturer.

Hofors kommun i Gästrikland. »I fält av guld en svart blomma med åtta såsom rundlar formade blad.» Antaget av kommunalfullmäktige den 28 juni 1966. Fastställelseprövning har ännu ej påbörjats. Den anförda beskrivningens ordalydelse är författarens. En definitiv, officiell beskrivning formuleras först vid fastställelsen.

Hofors kommun.

Hofors saknar lokal emblematiske tradition. Vapnet är en nykonstruktion.

Huvudort i kommunen är ett bruksamhälle som har vuxit upp kring ett på 1600-talet anlagt järnbruk, Hofors bruk. Detta utgör i vår tid ett av landets bäst utrustade anläggningar för framställning av kvalitetsstål. Stålet i de svenska kullagren kommer från Hofors.

Vapenutredningen inriktades redan från början på att finna ett enkelt heraldiskt element i vilket en syftning på järn och möjligen just kullager kunde inläggas och med sådana element bygga upp ett emblemet med stark visuell verkan, användbart både med och utan sköld. Intresset riktades omedelbart på det förhållande att Gästriklands landskapsvapen utgöres av en älg omgiven av en sådd av kullor. Visserligen har inte någon bestämd symbolisk avsikt med dessa kullor kunnat påvisas, och beteckningen *kullor* behöver inte nödvändigtvis vara annat än en gammal heraldisk term för sådana abstrakta tecken av cirkulär form som man i vår tid kanske lämpligare betecknar med den mera neutrala termen *rundlar*.

Framstående kännare av Hofors bruks historia är fil. dr. *Alf Åberg*. Vid samråd med denne erhöi författaren det intressanta rådet att undersöka i vad mån Olaus Magnus' be-

römda Carta Marina, framställd på 1500-talet några årtionden innan landskapsvapnet tillskapades, kunde innehålla någon för ett kommunvapen användbar bild. Uppslaget visade sig ge gott stöd för tanken på kulorna. Carta Marina har nämligen som konventionellt tecken för järnmalmsförelkomst små grupper av svartskräfferade rundlar och använder dem bl. a. just på det område på kartan som man får anta motsvara Hofors' belägenhet.

Parallellt härmed har undersökts huruvida någon heraldisk praxis förekommit bland Hofors' brukspatroner. Hofors bruk ägdes 1680—1879 av medlemmar av en borgerlig släkt Petre

(Petré). En brukspatron Petre på 1700-talet nyttjade, åtminstone på sitt ostindiska porslin (nu i Gävle museum), ett troligen självtaget vapen: i fält av silver ett svart hjorddjur (Gästriklands älg?). Under 1800-talet förekom en annan heraldisk usage, tydligen grundad på en förmodad släktskap med engelska Petre av armiger status. Innet härav befanns ha någon påvisbar anspelning på järnhantering eller bygd, om man bortser från eventualiteten av en symbolik hos hjordjurets svärta. Kommunvapnets svarta färg har i varje fall valts med tanke på järn, guldets för att ernå prakt och värme.

H. S-r

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.